

КРОЗ УЖИЧКУ РЕПУБЛИКУ ОД КРАГУЈЕВЦА ДО ПРИЈЕПОЉА

Захваљујући срећној околности и увек присутној партијској предострожности спасао сам се рације у Крагујевцу октобра 1941. Тиме сам се спасао и сигурне смрти, јер је од ухапшених стрељање преживео само мали број грађана. Истовремено то је био и крај мога партијског-политичког рада у првим данима устанка у граду у који сам из својих родних Бабина код Пријепоља дошао још 1936. године и који сам толико волео. Пошто сам био добро познат агентима. и крагујевачкој полицији, то сам другу Миши Петровићу, члану Месног комитета КПЈ, (ја сам такође био члан Месног комитета и Војног комитета у Крагујевцу), саопштио да се морам повући и прикључити Одреду. Тако сам једне ноћи са двојицом другова напустио Крагујевац. Било је то у ноћи између 24. и 25. октобра 1941. године.

Упутили смо се према Горњем Милановцу верујући да ћемо на том правцу наћи Крагујевачки одред, или неку другу партизанску јединицу. Код Љуљака су нас изненада пресрели четници, који су тада, још сарађивали с партизанима. Међутим, „савез“ им није сметао да нас малтретирају и опљачкају. Мени су одузели ципеле и сат, а једном од наших другова скинули су капут и кошуљу, због чега смо морали ићи у село да бисмо му нешто нашли од одеће. Не знајући где се налази Одред, а плашећи се поновног сусрета са „савезницима“, продужили смо према Горњем Милановцу. У путу смо стигли неке другове из Првог батаљона Крагујевачког одреда. Били су то претежно рањеници, болеоници и изнемогли борци, па смо и ми пошли с њима. Кад смо стигли у не-иосредну близину Горњег Милановца, сазнали смо да је овај градић већ евакуисан јер су Немци стално надирали од Крагујевца, па смо га заобишли и продужили ка Прељини. Одатле смо намеравали да наставимо путовање ка Чачку, али смо сазнали да су овај град заузели четници. Међутим, то није било тачно. Убрзо смо сазнали да су четници покушали да заузму Чачак, али су били одбијени.

Сутрадан, рано изјутра стигли смо у Чачак, Одатле је требало да наставимо возом пут за Ужице, али тих дана воз дању није саобраћао због честих надлетања и бомбардовања од немачких

авиона. Пешке нисмо могли путовати јер је међу нама имало доста рањеника који су били упућени у болницу у Ужице. Команда места сместила нас је у неку школску зграду у којој смо остали три дана.

Та три дана боравка у Чачку остала су ми дубоко у сећању. Нарочито ме је задивила будност грађана Чачка. Чим би приметили нешто сумњиво, извештавали би одмах Команду места. Пошто смо ми дошли са окупираних територије на подручје слободне Ужичке републике, имали смо код себе нешто недићевског новца. Тим новцем ишли смо да код кројача окрпимо одело, код обућара да поправимо обућу, код берберина да се обријемо и подшишамо. Сви су они без поговора примали овај новац, али су одмах ишли у Команду места и пријављивали нас као сумњиве. Убрзо после тога проналазила би нас градска милиција са којом смо морали дуго да се расправљамо и доказујемо ко смо. Једном смо на улици запитали неке грађане где се склањају када наиђу немачки авиони, јер заиста нисмо знали. Нико нам није на то питање одговорио. Сви су слегали раменима или одговарали да о томе ништа не знају. Одмах после овога, није било прошло ни пет-шест минута, нашала нас је градока милиција и тражила нам партизанске легитимације. Пошто ми на окупираној територији нисмо имали никакве легитимације, привели су нас у Команду места где смо се споразумели и они се коначно уверили ко смо ми.

Трећег дана нашег боравка у Чачку кренули смо увече возом у Ужице. Стигли смо некако до Овчар-Бање где смо остали читаву ноћ и цео следећи дан. Речено нам је да су четници, наводно, порушили железничку пругу код Пожеге. Ту смо добили нешто хране која се spremала за неке партизанске јединице које су туда пролазиле. Овде смо добили и храну за даље путовање. Ситуација је била доста тешка и ми смо били прилично забринуте.

Следеће ноћи кренули смо возом пут Ужица и тамо стигли изјутра. Док је композиција полако улазила у град, ми смо кроз отворене прозоре знатижељно посматрали главни град новостворене Републике.

Чим смо стигли у Ужице, сместили су нас у неке просторије у близини железничке станице, рањени и болесни другови су камионима пребачени у болницу на Златибор.

Догодило се да смо у Ужице стигли таман уочи прославе октобарске револуције. Град је припремао велико славље. То се осећало на сваком кораку. Иако сам Ужице познавао и раније (овде сам изучавао пекарски занат, а касније сам завршио браварски и радио у Војно-техничком заводу у Крагујевцу), оно ми је изгледало сасвим друкчије: лепо уређено, вијориле су се црвене заставе, све је изгледало некако блиско и драго. Зато сам донекле заборавио све оне невоље које су ме пратиле од Крагујевца.

Ишао сам ужичким улицама и сокацима и подсећао се на дане шегртовања. На једном месту видео сам већу групу зароб-

љених Немаца. Био је то први пут да гледам заробљене Немце. Изгледали су јадно и скрушено, није се осећала она охолост и надменост као кад су марширали улицама Крагујевца. Око њих су се тискали радознали грађани. Викали су углас зашто их одмах не стрељају, подсећали су њихове стражаре — партизане — на немачка недела у Крагујевцу, Краљеву и осталим местима Шумадије. Одговарали су им да партизани нису злочинци као окупатор, да то није у складу са карактером народне борбе.

На мене је највећи утисак оставила парада и дефиле грађана који су увече одржани. Град је био обасјан ватрометом, улицом су пролазили партизански борци, грађани разних професија, радници фабрике оружја, сељаци. Било је доста коњаника, а већина учесника у народној ношњи. Народ је јаким аплаузом поздрављао учеснике дефилеа, а нарочито војне јединице и раднике фабрике оружја.

Сви ми који смо стигли у Ужице из других места добили смо одређене задатке, нико није могао бити без неког конкретног задужења. Овде сам нашао доста својих другова, Сви су они на неки начин били укључени у народноослободилачки покрет. Посебно ме је обрадовао сусрет са Вуколом Дабићем, предратним комунистом. Подсетио сам га на један његов сусрет са групом ужичких шегрта када смо га питали зашто га жандарми стално прогоне и хапсе. Он нам је тада одговорио:

— Зато што се борим за бољи живот вае младих радника, шегрта!

После тог разговора ми смо у Вуколи Дабићу гледали великог човека и у свакој акцији радника против ненародног режима видели смо њега. Када су једног Првог маја комунисти поставили црвену заставу на Забучју, највишем брду изнад Ужица, ми смо гвхслили да је то урадио Вукола Дабић, иако је он тада био у затвору.

Кад је ово саслушао, насмејао се и рекао:

— Видите шта је онда значила само једна реч. Сада је прилика да то спроведемо у дело.

Распитивао се којединачно о нама, тадашњим шегртима, и било му је веома драго када сам му рекао да су скоро сви шегрти из наше групе ступили у партизане.

После неколико дана у Ужице је из Крагујевца стигла још једна група позадинских радника. Они су прошли много боље од нас: од Прељине су дошли директно у Ужице возом. Међу њима је било доста познатих другова и другарица. Рекли су ми да се Крагујевачки одред креће према Пожеги и Ужицу. Рањеници и болесници су одмах транспортовани на Златибор. Очекивао сам долазак Крагујевачког одреда, али су после пада Чачка и Пожеге почели жестоки напади Немаца и четника на Ужице, па смо морали напустити град повлачећи се преко Забучја и Љубања ка Краљевој Води. Пошто су Немци пре нас стигли на Златибор, ми

смо заобишли. Путовали смо цео дан и у току ноћи стигли у село Доброселицу, а одатле продужили у Драглицу. У Доброселици смо наишли на борце који су сакривали неке машине. У Драглици је једна група бораца закопавала неке сандуке (касније сам сазнао да је у њима био новац, јер смо после неколико дана ишли да га пренесемо у Радоињу). Овде се нисмо смели дуже задржавати и продужили смо према Иегбини, где смо се мало одморили и ручали, а потом наставили пут према Радоињи.

У Радоињи су се неки другови из Санцака распитивали да ли међу борцима који су дошли из Србије има другова који су родом из ових крајева. Рекао хам Моши Бошковићу да сам ја из околине Пријепоља, из села Бабина, а он ми је саветовао да извесно време останем на овом терену, а касније ће ме пребацити у Милешевску чету.

Сутрадан су стигли моји Крагујевчани. Међу њима сам имао доста познатих и оних са којима сам радио у Крагујевцу, као што су: Мартин Баги, Милорад - Раде Митровић, Казимир - Каза Вељковић, Урош Бајић, Станкс Матијашевић и други. Стигао је и секретар Окружног комитета КПЈ Крагујевца Мијалко Тодоровић-ГТлави и командант Одред Раја Недељковић. Моји другови су се изненадили кад су ме видели, знали су да сам избегао прво хапшење, али су чули да су ме касније ухапсили недићевци и одмах стрељали. Испричао сам им шта се са мном одиграло.

Једног дана, док смо се налазили у Радоињи, са члановима Партије у школи је одржан састанак на коме је говорено о ситуацији у свету и код нас. Саопштено нам је да неки чланови Партије треба да се врате у Србију и тамо наставе рад и борбу. Другови Рифат Бурковић - Тршо и Момир Бошковић - Моша тражи-**ЈШ** су да чланови Партије родом из Санцака остану на овом терену јер су такви кадрови Санцаку неопходни. У прво време друг Плави се није слагао да ја останем у Санцаку говорећи да сам ја Крагујевчанин, да поседујем одређено искуство, да сам члан Месног комитета, те да би требало да се вратим назад. Међутим, све дилеме прекинуо је Ђилас који је рекао да другови из Санцака треба да остану у Санцаку.

У Радоињи сам остао још неко време у Команди места, која још није била прешла у Нову Варош. За то време имали смо неке мање акције.* једно вече ишли смо у Рутоше да хватамо неког калуђера из Прибојске Бање који је био организовао четничку групу; неколико пута сам ишао у село Драглицу ради преношења неких ствари које су тамо биле затрпане приликом повлачења из Ужица.

После неколико дана упућен сам у Нову Варош где сам се сусрео са Војком Кубуровићем из Бабина. Био је то први наш сусрет после завршетка основне школе, после петнаест година. Он је, како сам касније сазнао, био члан Партије од 1938. или 1939. године и познати активиста из Београда. После дужег разговора

рекао ми је да он иде да се јави Среском комитету КПЈ среза милешевског где ће добити распоред. Ја сам из Вароши пошао са куририма у село Дренову, где се налазила Милешевска партизанска чета. Командир чете Велибор Љујић рекао ми је да ћу радити на терену бабинске општине, али како тамо још не постоји партијска ћелија, бићу повезан са партијском организацијом у толачкој општини. Из Дренове сам пошао са Вулом Брашанцом, борцем Милешевске чете који је ишао по неком курирском задатку. Прешли смо чамцем Лим испод села Избичња и сутрадан стигли у Бабине где сам почео партијско-политичко деловање у свом родном месту...

Војин БРАШАПАЦ